

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 8 Sayı: 37 Volume: 8 Issue: 37

Nisan 2015 April 2015

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

1950 GENEL SEÇİMLERİNİN URFA'YA YANSIMASI THE GENERAL ELECTION OF 1950 TO URFA REFLECTION

Ahmet İLYAS*

Öz

Bu çalışma 1950 genel seçimlerinin Urfa'ya yansımaları üzerine inşa edilmiştir. Mevzu olan 1950 genel seçimleri Türkiye'de bir dönemin başlangıcı olarak nitelenmektedir. İlk defa çoğunluk esasına göre Demokrat Parti ve Cumhuriyet Halk Partisi arasındaki kıyasıya yarış, Demokratların ezici bir çoğunlukla zafer kazanmasıyla son bulmuştur. Demokratların bu başarısı, ülkenin birçok vilayetinde hissedilirken, bu vilayetlerinin önemli bir perdesini de Urfa oluşturmaktadır.

Özellikle 1946-1950 yılları arasında seçim yarışının kızıştığı Urfa'da, CHP ve DP, Urfa seçmenini etkilemek için birçok yola başvurdular. Bu iki siyasi parti arasındaki mücadelenin 1950 Genel Seçim Sonuçlarına yansıdığı bu çalışmada verilmeye gayret edildi. Özellikle arşiv kaynaklardan da anlaşılacağı üzere 1950 Genel Seçimleri, Urfa'da demokrasi havası içerisinde gerçekleşmiş, seçim sonuçlarının kültürel bir tarzla kutlanması, halkın Halk Partisine yıllarca biriktirdiği içgüdüsel bir tepkinin yansıması olarak açıklanmaya çalışıldı.

Anahtar Kelimeler: Urfa, DP, CHP, Demokrasi, Seçimler.

Abstract

This study is built on the reflection of general elections 1950 in Urfa. 1950 general elections is regarded as the beginning of a period in Turkey. For the first time, on the basis of the majority between the Democratic Party and the Republican People's Party, has ended with the victory of the Democrats overwhelmingly. This success of Democrats is felt in many provinces in the country as well as in Urfa.

RPP and DP resorted to different ways to affect the electorate of Urfa in which election race is on the fiercest especially between the years 1946 and 1950. Reflection of the struggle between the two political parties in the General Election Results of 1950 tried to be given in this study. As it is understood from archival sources in particular, 1950 General Elections, took place in a democratic environment in Urfa and the celebrations of the result of elections in a cultural style could be explained as an instinctive reaction accumulated for years by people to RPP.

Keywords: Urfa, DP, RPP, Democracy, Elections.

GİRİŞ

Demokrasinin vazgeçilmez unsurlarından biri de seçimlerdir. Seçimler, halk iradesinin sandığa yansımalarını ortaya koyan en temel öge olması nedeniyle önem taşımaktadır. Modern siyaset bilimcileri, Türkiye'de ayanların padişaha karşı güç kazandığı Sened-i İttifak belgesini, Türkiye'nin demokrasiye geçişte ve anayasal hareketlerinde mühim bir süreç olarak görmekte dirler (Akyıldız, 2004: 85). Sened-i İttifakla başlayan demokratikleşme hareketi, Tanzimat'ın ilanıyla hız kazandı. I. Meşrutiyet'in ilan edilmesi sonucunda ise Osmanlı Devleti'nin ilk anayasası olan Kanun-i Esasi'nin nimetlerinden olan seçimlerin yapılması gerçeği, Osmanlı halkının ilk kez seçim sürecini yaşamaya dürtüsünü ortaya koydu (Aykol, 2009: 54-55). Seçimlerle ilgili kanun hükmündeki kararname göre, yirmi dokuz bölgeden seçilecek olan vekiller, dört yıllığına görev yapabilecek, aday olacak mebusların ise en az 50.000 oy almasını şart koşuldu (Olgun, 2011: 3). Ayrıca seçimlerinin yapılmasını düzenleyen talimat gereği de Ekim 1876 yılında alınan kararla da 80 Müslüman 50 gayri Müslim olmak üzere toplam 130 milletvekilinin seçilmesi kararı alındı. Yapılan seçimler sonrası, Meclis ilk defa 19 Mart 1877 tarihinde İstanbul'da Sultan Ahmed'teki Darülfünun binasında açıldı ve ilk toplantı da burada yapıldı (Toprak, 2013: 174-175). Sultan Abdülhamid'in nutku Sait Paşa tarafından okunduktan sonra meclis çalışmalarına başlandı. Ancak ilerleyen süreçlerde 13 Şubat 1878 tarihinde II. Abdülhamid, Osmanlı-Rus Savaşı'nın (1877-1878) etkilerini bahane ederek süresiz olarak Meclis faaliyetlerine ara verdiğini bildirdi (Yavuz, 2000: 374; Yalçın, 1976: 58). Bu süreç 23 Temmuz

*Yrd. Doç. Dr., Batman Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyasi Tarih ABD

1908 tarihine yani II. Meşrutiyet'in ilan edilmesine kadar devam etti. Avrupa ve Doğu'da yaşanan demokratik gelişmeler nispetinde, Osmanlı Devleti nasiplenmişti. Kendilerine İttihat ve Terakki adını veren bir grubun desteğiyle, Kanun-i Esasi 1908 yılında yeniden yürürlüğe girdi. 2 Ağustos 1908 Seçim kanununa göre seçimler yeniden yapıldı. Seçimlere İttihat ve Terakki'nin desteklediği adaylar ile Osmanlı Ahrar Fırkası ile bağımsız adaylar katıldı. Toplam 285 adayın kazandığı 1908 seçimlerinde, 160'ı Müslüman, 27 Arnavut, 26 Rum, 14 Ermeni, 10 Slav ile 4 Musevi milletvekili bulunuyordu.

İttihat ve Terakki'nin denetimi altında 1908 ile 1912 yılları arasındaki dönem, vuku bulan Halaskar Zabitan(Kurtarıcı Subaylar) olayı sonrası Meclis, İttihat ve Terakkiciler tarafından 18 Ocak 1912'de feshedildi(Tunaya, 1989: 164). Bu gelişme üzerine bir taraftan İttihat ve Terakki diğer taraftan Hürriyet İtilafçılar, 1912 seçimleri için amansız bir çalışma içine girdiler. Yapılan seçimler, İttihatçıların devlet aygıtını kendi lehlerine kullanmalarından ve ayrıca Hürriyetçi Nuri Bey'in İttihatçı bir grup tarafından dövülmesi nedeniyle sopalı seçimler olarak nitelendirilmiştir(Çetinkaya, 2013: 201). İttihat ve Terakki Fırkasının ezici bir çoğunlukla kazandığı 1912 Seçimleri, Osmanlı'da Tek Parti yönetiminin kurulmasına zemin hazırlamıştır. Toplam 284 vekilin temsil edildiği 1912 yılındaki Osmanlı Mebusan Meclisi'nde 157 Türk ve Müslüman, geriye kalanlar ise azınlıklardan oluşmaktaydı(Ahmad, 1999: 133-135). İttihatçı iktidarın oluştuğu bu dönem, I. Dünya Savaşı'na kadar devam etmiştir. Birinci Dünya Savaşı sonrası ise Vahdettin, savaşın getirmiş olduğu ağır yükü bahane ederek, 21 Aralık 1918 tarihinde Meclisi feshetti(Koloğlu, 2007: 47). Anadolu odaklı başlayan Milli Mücadele'nin Kongreler Dönemi adı verilen süreçte, gerçekleşen kongreler neticesinde İstanbul Hükümetine kendini hissettiren Heyet-i Temsilliye, seçimlerin yeniden yapılması için baskı unsurunu kullandı. Nitekim Amasya'da, iki taraf arasında gerçekleşen görüşmeler neticesinde seçimlerin yapılmasını ve Meclisin yeniden açılması konusunda mutabık kaldılar(Menç, 1992: 166). Alınan karar gereği yapılan seçimler neticesinde Son Osmanlı Meclisi 12 Ocak 1920 tarihinde açıldı(Kasaba, 2008: 126). Meclisin açılmış olması aslında İstanbul Hükümetinin, Anadolu Hareketini desteklediğinin kanıtıydı. Bu koşullar içerisinde açılan Son Osmanlı Meclisi, Ulusal Sözleşme ya da Misak-ı Milli adı verilen kararın alınması sonrası, İngilizler, padişahın ve halifenin güvenliğini sağlamak üzere, İttihat ve Terakki tehlikesine karşı İstanbul'u işgal ettiklerini bildirdiler(Kasaba, 2008: 126). İstanbul'daki parlamento ise 1920 yılının Mart ayında feshedildi. Böylece Türkiye'de demokrasi restorasyonu yeniden kesilmiş oldu.

Türkiye'de Genel Seçimler

İstanbul'un işgal edilmiş olması ve Son Osmanlı Mebusan Meclisi'nin kapatılması üzerine Anadolu harekâtının başında olan Mustafa Kemal'in emriyle yayınlanan tebliğ sonrası yeni Meclisin açılması için seçim çalışmaları başlatıldı. Çalışmalar neticesinde ülkenin dört bir tarafında seçimler başarılı bir şekilde tamamlandı. Ankara gelen mebuslar, Mustafa Kemal ile 11 Nisan'da yaptıkları görüşmeler sonucunda Meclisin 22 Nisan 1920 tarihinde açılması adına karar alındı; ancak 23 Nisan'ın Cuma gününe denk gelmesi düşünüldükçe, Meclisin açılması 23 Nisan Cuma gününe ertelendirilerek Meclisin açılmasını ruhani bir durumla ifade edilmiştir. 23 Nisan 1920 tarihinde Ankara'da açılan Büyük Millet Meclisi, aynı zamanda yeni Türkiye Devleti'nin ilk yasama dönemini oluşturmaktaydı.

Milli Mücadelenin başarıya ulaşmasından sonra sıra yeni devletin inkılâplar dönemine gelmişti. Bu amaçla yorgun düşmüş Meclisin feshedilip yerine dinamik bir Meclisin açılması gerekiyordu. Adı geçen sebepler neticesinde seçimlerin yapılması için karar alındı. Alınan karar gereği yapılan seçimler neticesinde 287 milletvekilinin bulunduğu II. Dönem Meclisi, 11 Ağustos 1923 günü açıldı. Tek Parti'nin yani Halk Partinin yer aldığı II. Dönem Meclisi, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının kurulmasıyla demokratik ve çok sesliliğin oluşmasıyla sinerji kazandı. İkili siyasi partinin yer aldığı bu dönem Şeyh Said İsyanı sonrası çıkarılmış olan Takrir-i Sükun Kanunu ve İstiklal Mahkemeleri, potansiyel muhalefeti temizlemekte kullanılmış ve çok partili hayat sekteye uğratılmıştı(Findley, 2011: 251). 1927 yılında görev süresi dolan II. Dönem Meclisi, seçim kararının alınması sonrası 1 Eylül 1927 tarihinde milletvekilliği seçimleri yapılması için uzlaşıldı. 1923 yılında yapılan seçimlerde katılımın düşük olması nedeniyle seçimlere katılımı teşvik etmek amacıyla davul zurnayla, bazı yerlerde bando ile davetler yapılmasına karşın, katılım sadece % 20 civarında oldu.

1927-1931 yılları arasında görev yapan III. Dönem Meclisi, tek partinin hâkimiyetiyle ve çoğulculuğun olmadığı bir dönem olarak bilinmektedir. Bu dönem aralığında umut veren tek gelişme, Paris Büyükelçisi Ali Fethi Bey'in, Gazi Mustafa Kemal'den almış olduğu direktif sonrası 1930 yılında Serbest Cumhuriyet Fırkası'nı(SCF) kurmuş olmasıdır(Ağaoğlu, 1994: 26). Gazi'nin desteğiyle ve Ali Fethi Bey'in gayretleriyle teşekkül ettirilen SCF'nin ana gayesi Halk Partisi'ne karşı muhalefet ederek, hoşnutsuzlukları ortadan kaldırmaktı. Gerçekten de Keynesçiliğin zirve yaptığı 1929 ekonomik krizi, yeni kurulmuş olan genç Cumhuriyet'in üzerine sis bulutu gibi çökmüştü. Bu krize tepkisini göstermek isteyen halk, seçimlere

ilgisizliğini göstererek belli etti. Tüm bu olanlardan haberdar olan Gazi, Halk Partisi'nin denetlenmesinin gerekliliğine inanarak, SCF'den yana tavrını gösterdi. SCF, birçok yerde teşkilatlanmasını tamamlayarak, belediye seçimlerine hazırlandı. 1930 yılının Eylül ayında gerçekleşen Türkiye'nin ilk yerel seçiminde SCF, CHP'ye karşı büyük şok yaşattı. 502 seçim bölgesinden, 2'si şehir olmak üzere 40 bölgede zafer kazanan SCF'nin bu zaferi, CHP için bir başkaldırı niteliği taşıyordu. Nitekim belediye seçimleri sonrası iki parti arasında başlayan sürtüşme, Gazi Mustafa Kemal'in SCF'ye karşı siyasete atılacağı algısını oluşunca SCF Genel Başkanı Ali Fethi Okyar, Gazi'ye karşı saygısından dolayı, SCF'yi kapatma kararını aldı(Güz, 1993: 2).

Böylece Türkiye'de çok partili hayata geçişin iki adımı da başarısızlıkla sonuçlandı. Bu sonuç aslında toplumun hoşnutsuzluğunu ortaya çıkarırken, son tahlilde siyasallaşmış parti-devlet izahının açıklanmasını zorlaştırdı. Bu koşullar altında 1930-1945 aralığında, Tek Parti'nin kökleşmeye başladığı sorunsalının halkın seçimlere olan güvensizliğini de ortaya koydu. Öyle ki ilk defa kadınların seçme ve seçilme hakkını elde ettiği 1935 genel seçimlerinde, CHP'nin başarılı bir kampanya yürütmesi ile seçime katılım oranı yüzde 68,5 olmuştur(Özgeşi, 2014: 54). Mustafa Kemal'in ölümünden sonra yapılan 1939 Genel Seçimleri nispeten diğer seçimlere göre daha katılımcı bir anlayışla yapılmıştır. 1930 yılından sonra ilk defa Milli Şef'in direktifiyle CHP içerisinde muhalif bir anlayışın ürünü olan "Müstakil Grup" oluşturulması kararı alındı(Olgun, 2011: 19). Bu grup yeterince baskın bir kült haline gelmediği gibi, etkinlik sahası CHP korkusu yüzünden etkili olamadı(Koçak, 2010: 79). Bunun sebebi Müstakil Grubun, parti devlet bütünleşmesinin önüne çıkan cesaret noksanlığın kaynaklandığı ileri sürülebilir.

İkinci dünya savaşı sonrası mihver devletlerin yenilgisi zımnen de olsa tek parti veya faşizm kâbusunun sona ermesi, son tahlilde Türkiye'yi etkilememesi beklenemezdi. Nitekim San Fransisco Konferansında Batılı müttefiklerin demokrasiye geçmiş ülkeler istiyoruz çağrısı, Türk basınında geniş yer buldu.(Akşam, 26 Nisan 1945: 1). Milli Şef İnönü, bu çağrısının muhataplarından biriydi. Çünkü savaş yıllarında aktif tarafsızlık bir politika sergileyen ve Faşist İtalya ve Nazi Almanya'sındaki devlet uygulamalarının yansıması konumdaki Türkiye, bu çağrıya kayıtsız kalamazdı(Ahmad, 2010: 21-22). Tüm bunlara binaen Sovyetlerin Ermenilere yurt arama rüyasının Kars, Ardahan, Batum'la ilgili ilintisi, Türkiye'yi bir adım daha Batılı güçlere yaklaştırdı.

1945 sonrası özellikle Kemalizin büyük şehirleri Batıcılıkla, küçük köylülüğü ve taşrayı dönüştürmek içinse kullandığı laiklik-din kontrolü başarısız olmuş, ülke artık inkılâp teriminden nasibini alma konusunda gönülsüz, refahı artırıcı ve yoksulluğu çare aranması konusunda hem fikirdi(Kahraman, 2008: 195). Öyle ki Halk, ülke içerisinde yaşanan normatif çöküşün asıl sebebi tarihsel sorumlusu olarak Halk Partisini görüyordu. Milli Şef İnönü, Halk Partisi içerisinde muvazaa usulü bir muhalefetin bile halkın bu tepkisini dindirmeyeceğinin farkındaydı. Nitekim İnönü'nün düşünsel iklimine "Toprak Mahsulleri Vergisi ve Çiftçi Topraklandırma Kanunu'na şerh koyan Adnan Menderes, Celal Bayar, Refik Koraltan ve Fuad Köprülü yetiştirdi(Seydi, 2014: 26-27). Menderes'in öncülük ettiği grup, özellikle Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu'nun özel mülkiyet hakkının ihlal ettiğini öne sürerek, yasaya karşı çıktılar(Seydi, 2014: 27). Muhafazakâr bloğun başlattığı bu başkaldırısı, CHP içerisinde demokratik argümanların olmadığı anlayışıyla verdikleri Dörtlü Takrir, Halk Parti'sinde ezberlerin bozulmasına yardımcı oldu. Ard arda gelen şok öncelleri, CHP içerisinde kutuplaşmayı da beraberinde getirdi. Nitekim parti disiplin kurulu almış olduğu kararla Adnan Menderes, Refik Koraltan, Fuad Köprülü'nün ihraç edilmesine karar verirken, Celal Bayar da dava arkadaşlarına sahip çıkma adına CHP'den istifa etti. Tüm bu bileşenler Türkiye'nin demokrasiye geçmesine restorasyon aracı görececek olan Demokrat Parti'nin(DP) kurulmasına zemin hazırladı. Bu amaç ve İnönü'nün teşvikiyle kurulan DP, 21 Temmuz 1946 yılında girdikleri ilk seçimde kendisinden beklenmeyen bir başarı yakaladı. Ancak DP, seçimde usulsüzlük yapıldığı gerekçesiyle, sert bir muhalefetin yapılmasını kararını aldı. İki parti arasında başlayan gerginlik Cumhurbaşkanı İnönü'nün araya girmesi ve imzalanan 12 Temmuz Beyannamesi ile son buldu. 1950 yılında yapılacak seçimler için daha önce uygulanan açık oy gizli tasniften vazgeçilerek, gizli oy açık tasnif uygulamasına geçileceği bildirildi. Bunun dışında bürokratların tarafsızlıklarını koruyacakları ve CHP yanlısı tarafgirliklerden uzak duracaklarına dair söz İnönü'den alındı.

1950 Genel Seçimleri

Çoğunluk esasına göre yani bir ilde en çok oyu hangi parti alırsa, o ilin bütün milletvekillerini o partinin kazanacağı ibareye göre(Öztekin, 2011: 207), 14 Mayıs 1950 tarihinde yapılan Genel Seçimler, Türkiye adına yeni bir dönemin başlangıcıydı. Demokratlar oyların yüzde 53,3'ü alarak temsiliyette Meclisin yüzde 83'üne sahip olurken, Halk partililer ise oyların 39,8'ini almalarına rağmen, Meclisteki temsiliyetleri yüzde 14,2 olmuştur(Weiner-Özbudun, 1987: 342). Bu sonuç, 27 yıllık kesintisiz iktidarda bulunan Halk Partililer için tam bir şok etkisiydi. Zira Halk Partililer, 1945-1950 yılları arasında yapmış oldukları liberal reformların karşılığını seçimlerde bekliyorlardı(Dodd, 1969: 24). DP'liler yaklaşık 4 milyon oy alarak 408

sandalyeye sahip olurken, CHP ise 3 milyon oy alarak 70 sandalye sahibi olmuş, Yusuf Hikmet Bayur'un Millet Partisi ve bağımsızlar birer milletvekili çıkarmışlardı. DP, 1946 Genel Seçimlere göre oylarını 4 kat artırırken, CHP oylarında ise yaklaşık olarak yüzde 80'e varan düşüş yaşanmıştır. DP, Türkiye genelinde başarı elde ederken, CHP ise doğu ve güneydoğu başarı göstermiştir DP'nin en başarı olduğu iller İstanbul, İzmir Zonguldak, CHP'nin ise Bingöl, Erzincan, Hakkâri, Malatya olmuştur.

1950 Genel Seçimlerine katılım ise yüzde 89,3'tü(TÜİK, 2011: 5). 1950 Genel Seçimlerinde, kadınların temsil oranı ve sayısı, şimdiye kadar ki en az olan seçim dönemi olmuştur. Bu dönemde 3 kadın milletvekili vardır. Ayrıca ilk defa oylar gizli oy açık tasnif usulüyle sayılırken, milletvekilleri tek dereceli seçim sistemiyle seçilmişlerdir.

1950 Genel Seçimlerinde Urfa

14 Mayıs 1950 tarihinde gerçekleşecek seçimler için Urfa'da CHP ve DP arasında kıyasıya bir mücadele başladı. Özellikle aşiretlerin gücünü iyi bilen DP, aşiretleri yanına çekmek adına önemli görüşmeler gerçekleştirdikleri biliniyordu. Cumhuriyet Arşivindeki bir belgede, Urfa'nın Bilecik ilçesinde nüfuzlu ailelerden Sözmenler ailesinin CHP safından çekilerek, DP tarafına geçtikleri CHP Genel Sekreterliğine iletiliyordu(BCA, 90.01.443.1831.9: 1). Demokratlar için doğu ve güneydoğunun kazanılması hayati bir öneme sahipti. Bu amaç için gerek DP Genel Başkanı Bayar ve ekibi gerekse yerel yöneticiler büyük bir dayanışma içerisindeydiler. Bu amaçla DP Genel Başkanı Bayar, 1948 yılının son aylarında seçim çalışması için Urfa'ya geleceği, DP genel merkezinden, il başkanlığına bildiriliyordu(BCA, 90.01.443.1831.9).

Seçim yaklaşırken CHP Urfa İl Başkanlığı tarafından, CHP Genel Sekreterliğine gönderilen bir başka raporda, DP'nin 1950 Genel Seçimlerinde muhtemel adayları ve ilçelerin genel durumlarıyla ilgili olarak sunlara değinilmiştir:

"1-Urfa DP İl Başkanı Reşit Kemal Timoroğlu, zengin olup, sırf maddi yardımıyla nüfuz sahibidir. Halkın teveccühüne sahip değildir.2-Üye Mustafa Güven: Hacı Çavuş namı ile tanınmaktadır. İl Başkanının tesiri altındadır. Köylerde tanınan biridir. 3-Halil Akyol: Tüccardır. Alayış düşküniüdür. Herhangi bir mevki kapmak hırsı ile bu partiye geçmiştir. Halk arasında seveni yoktur. 4-Reşit Akyüz: Halk Partisinden geçmiştir. Basit bir kişiliktir. 5-Mehmet Hatiboğlu: Çiftçidir. Belediyede gayri meşru işlerle meşgul olduğundan zengin olmuştur. 6-Cahit Us: Emekli maliye memurudur.

Genel merkezde DP günden güne kan kaybetmektedir. Bilecik'te DP'nin ağırlığı vardır. Siverek'te partimiz çok güçlüdür. DP İlçe Başkanı Hüseyin Çepo'nun varlığı DP'ye kan kaybetmektedir. Suruç'ta ise DP ağırlığı vardır. Bunu kendi lehimize değiştirmek için mücadele ediyoruz"(BCA, 90.01.443.1831.9: 8-10). CHP İl Başkanı Mitat Kürkçüoğlu'nun da ifade ettiği gibi 1950 Genel Seçimleri yaklaşırken CHP ile DP arasında ciddi bir mücadele vardır. Hatta seçim sonuçlarına bakıldığında İl Başkanı Kürkçüoğlu'nun tespitlerinin ne kadar doğru olduğu ortaya çıkacaktır.

14 Mayıs 1950 yılında cereyan eden genel seçimler, Urfa'da büyük bir katılım örneğini gösterdi. Önceki seçimlerde Halk Partisinin kalesi olan Urfa, 1950 Genel Seçimlerinde bu sefer tercihinin Demokrat Parti'den yana kullanmıştır. Kayıtlı 122 bin seçmenin bulunduğu Urfa'da, 108 bin oy kullanılmıştır(Tüik, 2012: 88). Katılım oranı ise yüzde 88,7'dir. DP, oyların yüzde 52'ini alarak 6 milletvekiline sahip olurken, CHP ise oyların yüzde 48'i ile 1 milletvekili çıkarabilmiştir. Temsilliyet babında problem, yukarıda da değinildiği gibi bir ilde en çok oyu hangi parti alırsa, o ilin bütün milletvekillerini o partinin kazanacağı ibareye göre düzenlenmiştir. Seçim sonrası özellikle Demokratların, Urfa'da gövde gösterisi yaptıkları, bu zaferi davul zurnayla kutladıkları arşiv belgelerinde yer almaktadır. Örneğin CHP Urfa İl Başkanı Müslüm Hayırlı tarafından, CHP genel merkezine gönderilen bir telgrafta, DPlilerin seçimi kazandıktan sonra CHP'nin ileri gelenlerine ağır hakaretlerde bulunduğunu, CHP il başkanlığı önünde nümayiş hareketlerde bulunarak, hayasızca küfürler savurdıkları telgrafla bildirilmiştir(BCA, 490.01.459.1887.3: 1-5). Diğer taraftan aynı belgede, Urfa'nın Birecik ilçesinde DPliler ile CHPliler arasında seçim yüzünden kavga çıktığını ve dört ölü ile sekiz yaralı olduğu belirtilerek, CHPlilerin korkudan evlerinden çıkamadıkları CHP eski milletvekili Osman Ağan tarafından belirtilmiştir(BCA, 490.01.459.1887.3: 3-5). Bir diğer belgede Halfeti ilçesi Halk Odası Başkanı Erdoğan Bey, seçimi kazanan DPlilerin, özellikle köylerde CHPlilerin evlerinin önünde kutlama yapmak suretiyle gıcık verdikleri bu konuda jandarmanın hiçbir tedbir almamasını eleştiriyordu(BCA, 490.01.443.1831.1). Olaylar böylece cereyan ederken CHP Urfa İl Başkanlığı alınan seçim başarısızlığı sonrası görevlerinden istifa ettiklerini genel merkeze bildirdiler(BCA, 490.1.0.0.451.1857.5). Seçim bittikten sonra kazanan adaylar resmi olarak açıklandı. Buna göre DP listesinden Necdet Açıanal, Feridun Ayalp, Feridun Ergin, Ömer Cevheri, Celal Öncel, Reşit Kemal Timuroğlu, CHP listesinden ise Hasal Oral seçilmişlerdir(BCA, 490.1.0.0.380.1603.1).

1950 Genel Seçimleri sonuçlarına göre Urfa'dan milletvekili olarak seçilen DP ve CHPliler milletvekilleri:

Necdet Açıana

1333 Urfa doğumlu olan Açıanal, yüksek elektrik mühendisi olarak milletvekilliği seçimine girmiş ve 17 Mayıs 1950 tarihinde milletvekili olarak seçilmiştir(Milletvekili Kişisel Arşivi(MKA, Sicil Nu. 1902). 21 Aralık 2012 tarihinde vefat eden Necdet Açıanal bir dönem milletvekilliği yapmıştır.

Feridun Ayalp

1332 Birecik doğumlu olan Mustafa Feridun Ayalp, Birecik'te büyük bir nüfuzu olan Şıh Müslüm Rıfat'ın oğludur. Ankara Üniversitesi Tıp mezunu olan Ayalp IX ve X. Dönem Urfa milletvekilliği yapmıştır. Evli dört çocuk babası olan Mustafa Feridun Bey, iyi derecede Almanca bilmektedir(MKA, Sicil Nu. 1903).

Feridun Ergin

1917 İstanbul doğumlu olan Feridun Bey, DP tarafından Urfa seçim bölgesinden aday gösterilip, milletvekili seçilen kişiler arasında yer almaktadır. Paris Siyasi İlimler Mektebi, Ankara Hukuk Fakültesi ve İstanbul İktisadi Fakültesini tamamlayan Ergin, X. Dönem de Urfa'dan milletvekili olarak yer almıştır. İstanbul Üniversitesinde Doçent olarak yer alan Feridun Ergin, iki yabancı dil bilen milletvekilleri arasındadır(MKA, Sicil Nu. 1905).

Reşit Kemal Timuroğlu

1310 yılında Urfa'da doğan Reşit Kemal Bey, Hukuk Fakültesini tamamladıktan sonra Urfa'da bir süre avukatlık ve noterlik yapmıştır. 1947 yılında DP Urfa İl Başkanlığına getirilen Timuroğlu IX. Dönem Urfa Milletvekili olarak seçilmiştir. Diğer taraftan çiftçilikle de uğraşan Reşit Kemal Bey, Arapça ve Farsça bilmektedir(MKA, Sicil Nu. 1907).

Hacı Ömer Cevheri

Şeyhanlı Aşireti'nin önde gelen isimlerinde olan Ömer Cevheri, Cumhuriyet'in kuruluşundan sonra bölge dışına gönderilen Kürt aşiret liderlerindedir. 1892 yılında Urfa'da doğmuş, 1952 yılında vefat etmiştir(TBMM Albümü, 1994: 214). Cevheri ve yakınları önce Amasya sonra da Adana'da zorunlu olarak ikamet ettirilmişlerdir. Bu sürgünle birlikte aşiret üyelerinin zarar görmesinden endişe duyan Ömer Cevheri, babasının "Şeyh Cevher" olan adını kendine soyadı olarak almıştır. Bu soyadını daha sonra Necmettin Cevheri ile ağabeyi Şeref Cevheri kullanmıştır. Ömer Cevheri, 1940'ların başında Urfa'ya dönmüş önce CHP il başkanlığını daha sonra 1946 seçimleriyle beraber DP'ye geçmiş ve 1950 Genel Seçimlerinde IX. Dönem Milletvekili seçilerek aşiretin siyasallaşması denen kavramın oluşmasına yardımcı olmuştur(MKA, Sicil Nu. 1907).

Mehmet Celal Öncel

1919 Şanlıurfa doğumlu olan Mehmet Celal Öncel, Urfa'yı parlamentoda IX-X. Dönem'lerinde temsil etmiştir. Celal Öncel, ilk defa DP sıralarından Meclis'e girmiş, daha sonra DP'nin kapatılması sonrasında kurulan ve aşiretin siyasallaşması örneği olan Yeni Türkiye Partisinde kendisine yer bulmuştur(MKA, Sicil Nu. 1906). Öncel, Urfa'da milletvekili olduğu dönem Öncel ailesinin reisi durumundaydı. M. Celal Öncel, 1986 yılında vefat etmiştir.

Hasan Oral

IX ve X. Dönem Şanlıurfa Milletvekili olan Oral, 1906'da Siverek'te doğmuş, 1985 yılında hayatını kaybetmiştir. Özellikle büyük toprak sahibi olan Hasan Oral, ağalık fonksiyonun yanı sıra eğitimli biri olarak CHP sıralarında kendisine yer bulmuştur(MKA, Sicil Nu. 1536). Kendisi Siverek bölgesinde Bucak Aşireti'nin lideridir. Dişçi Hasan olarak çevrede bilinmektedir.

SONUÇ

14 Mayıs 1950 tarihinde gerçekleşen genel seçimler, Türkiye'de bir devrin sonunu hazırlarken, bir devrin de başlangıcını ortaya koymaktadır. Ak devrim olarak nitelendirilen bu dönem, Türkiye'nin çehresini değiştirecek kadroların başa gelmesini beraberinde getirdi. Özellikle vilayet, vilayet değerlendirildiğinde, son tahlilde halkın bu değişimi ne kadar çok istediğini, seçim zaferlerine bakarak değerlendirilebilir. Çalışmanın an paydası konumundaki 1950 Genel Seçimlerinin Urfa'ya yansımaları, diğer illerde olduğu gibi büyük bir coşkuyla ortaya çıkmıştır. Urfa 14 Mayıs 1950 genel seçimlerine hazırlanırken, rakip iki parti olan DP ve CHP, Urfa'da birbirlerine üstünlük kurmak amacıyla, bölgedeki aşiretleri yanlarına seçmek için mücadele ettikleri arşiv belgelerinde görülmektedir. Bu durum gün ve gün CHP İl Başkanlığı tarafından genel merkeze iletilmiştir.

14 Mayıs 1950'de gerçekleşen seçim sonucu, CHP için tam bir şok etkisi yarattı. Özellikle CHP Urfa İl Başkanı ve diğer yöneticiler, DP'lilerin seçim zaferi sonrası, sevinç çığlık ve çığırkanlıkları, genel merkeze bildirirken, acilen bir şeylerin yapılmasını istemiştir. Aslında bu durum zımnen de olsa CHPlilerin bürokrasiyi harekete geçirmek istediklerini ortaya koymaktadır. Çünkü CHPlilere göre, Halk Partisini ebediyen iktidarda kalacaktır. Gerçekleşen seçim sonrası, çoğunluk esasına göre mevcut yedi adayın altısını

DP, birini ise CHP kazanırken, bu durum CHP'nin kalesi olan Urfa'nın düşmesi demektir. Seçim sonrası CHPlı yöneticilerin acilen partiden istifa etmeleri de düşündürücüdür.

KAYNAKÇA

1-Arşiv

BCA(Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi)

MKA(Milletvekilleri Kişisel Arşivi)

TBMM ZC(Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi)

2-Kitap, Makale ve Dergiler

AĞAOĞLU, Ahmet (1994). *Serbest Fırka Hatıraları*, İstanbul: İletişim Yayınları.

AHMAD, Feroz (1999). *İttihat ve Terakki1908-1914*. İstanbul: Kaynak yayınları.

AKYILDIZ, Ali (2004). *Osmanlı Bürokrasisi ve Modernleşmesi*. İstanbul: İletişim Yayınları.

AYKOL, Hüseyin (2009). *Türkiye'de Siyasi Parti Kapatmanın Tarihi*. Ankara: İmge Kitabevi.

ÇETİNKAYA, Doğan (2013). *The Young Turks And The Boycott Movement*. New York: I.B. TAURIS.

DODD, Clement (1969). *PoliticsandGovernmentInTurkey*, California: UniversityOf ColiforniaPress.

FİNDLEY, Carter (2011). *Modern Türkiye Tarihi*, İstanbul: Timaş Yayınları.

Güz, Nurettin (1993). *Serbest Cumhuriyet Fırkası Sonrası Basında Muhalefet ve 1931 Matbuat Kanunu*, Ankara: Gazi Üniversitesi, İletişim Fakültesi Basımevi.

KAHRAMAN, Bülent Hasan.(2008). *Türk Siyasetinin Yapısal Analizi*, C.I, İstanbul: Agora Kitaplığı.

KASABA, Reşat (2008). *The Cambridge History Of Turkey*, Cambridge: Cambridge UniversityPress.

KOÇAK, Cemil (2009). *Türkiye'de Milli Şef Dönemi*, C. II, İstanbul: İletişim Yayınları.

KOLOĞLU, Orhan (2007). *Sorularla Vahdettin*, İstanbul, Pozitif Yayınları.

MENÇ, Hüseyin (1992). *Milli Mücadele Yıllarında Amasya*, Amasya: Amasya Belediyesi Kültür Yayınları.

OLGUN, Kenan (2011). Türkiye'de Cumhuriyetin İlanından 1950'ye Genel Seçim Uygulamaları. *Atatürk Araştırma Merkezi* , 1-36.

ÖZGİŞİ, Tunca (2014). Türkiye'de Toplumsal Değişimin Siyasi Katılıma Etkisi, *Tesam Akademi Dergisi*, ss-52-101

SEYDİ, Süleyman (2014). "Türkiye'de Siyaset:1946-1950", *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi*, (ed), Tuba Ünlü Bilgiç-Cihat Göktepe, İstanbul: Ufuk Yayınları, ss-21-60.

Toprak, Seydi Vakkas (2013). İlk Osmanlı Seçimleri ve Parlamentosu. *Sosyoloji Dergisi* , 171-192.

Tunaya, Tarık Zafer (1989). *Türkiye'de Siyasi Partiler İttihat ve Terakki*. İstanbul: Hürriyet Vakfı Yayınlar.

Weiner, Myron-Özbudun, Ergun (1987). *CompetitiveElectionsInDeveloping*, Durham: Duke University.

Yalçın, Hüseyin Cahit (1976). *Siyasi Anılar*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

Yavuz, Haluk (2000). *Siyasal Sistem Arayışı ve Yürütmenin Güçlendirilmesi*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.